

Munich Personal RePEc Archive

**The impact of economic crisis on
agricultural macroeconomic variables in
turkey for the period of 1980-2008.**

Aktas, Erkan and Tuncer, İsmail and Aydın, Murat

Mersin Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, Mersin Üniversitesi İİBF
İktisat Bölümü, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF
Maliye Bölümü

18 March 2010

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/14588/>

MPRA Paper No. 14588, posted 13 Feb 2011 08:33 UTC

1980 SONRASI EKONOMİK KRİZLERİN TÜRKİYE TARIM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Erkan AKTAŞ¹ İsmail TUNCER² Murat AYDIN³

ÖZET

Bu çalışma 1980 sonrası Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin Türkiye tarımındaki makro ekonomik etkilerini incelemektedir. Çalışmada kullanılan veriler 1980-2009 yıllarını kapsamaktadır. Bu çalışmada kullanılan makro ekonomik değişkenler, kriz yılları kukla değişken olmak üzere, Türkiye’nin tarımsal gayri safi yurt içi hasılası, tarımsal ihracat ve ithalat miktar indeksleri, tarımsal nispi fiyatlar ve reel döviz kurudur. Türkiye ekonomisinde yaşanan krizlerin tarımsal makro ekonomik etkilerini tahmin etmede VAR modeli kullanılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda Türkiye’deki krizlerle tarımsal ihracat ve ithalat miktar indeksleri, tarımsal nispi fiyatlar ve reel döviz kuru arasında anlamlı bir ilişki tahmin edilmiştir. Ancak kriz yılları ile tarımsal gayri safi yurt içi-hâsıla arasında önemli bağlantının olmadığı görülmüştür. 1980 sonrası kriz yılları ile reel döviz kuru ve ihracat arasında pozitif bir ilişki tahmin edilirken, tarımsal ithalat ve nispi fiyatlar arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kriz, VAR, Tarımsal Makro Değişkenler, Türkiye

THE IMPACTS OF ECONOMIC CRISIS ON AGRICULTURAL MACRO-VARIABLES IN TURKEY FOR THE PERIOD OF 1980-2008.

This study explores the impact of the economic crisis on the agricultural sector of Turkey. The data used covers the period of 1980-2008. This study employs some agricultural macro variables namely, gross value added of the agricultural sector, quantity index of agricultural export and import values, relative prices of agricultural goods and the reel exchange rate. The framework of the analysis is a five variables VAR model. Via this VAR model the study try to assess the impact of the economic crisis that occurred after the 1980’s on the agricultural sector of Turkey.

Applying the VAR model a robust relationship is found between agricultural GDP, import, export, relative prices and exchange rates. The assessment of the effect of the economic crisis is being captured by adding a dummy variable to the model. The results show that there is no robust relationship between agricultural GDP and the indicator of the years of the (dummy) crisis. Moreover, there seems to be a positive relationship between the dummy and agricultural export and exchange rate while a negative one between import and relative prices.

Keywords: Economic Crisis, VAR, Agricultural Macro-Variables, Turkey

¹ Mersin Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

² Mersin Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

³ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

1. GİRİŞ

Etimolojik kökeni, Yunanca, “krisis” kelimesine dayalı olan kriz kelimesi, istikrarlı bir durumdan istikrarsız bir duruma düşmeyi (Özguven, 2001) yani bir süreçte ani dönüşüm noktasını; ekonomi ve politika alanlarında ise istikrarsız tehlikeli bir durumu ifade etmektedir (Önder, 2001). Bu nedenle de, önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin; makro düzeyde devlet, mikro düzeyde ise firmaları etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması olarak da tanımlanmaktadır (Şen ve Aktan, 2001).

Ekonomik olarak kriz sözcüğüne yüklenecek anlam ise bakış açısına göre değişebilmekte; kapitalist ve sosyalist çevrelerce farklı algılanmaktadır. Kapitalist sistemde ekonomik krizin nedeni, kötü yönetim ve sair ekonomi dışı nedenler olarak algılanırken, sosyalist çevrelerde kapitalist sisteme içkin ve özgün bir dönüşüm olarak ifade edilmektedir(Önder, 2001).

John Stuart Mill’in ifadesiyle; “...krizler, sermayenin büyümesi ve sanayinin yaygınlaşmasıyla azalmamış ya da şiddeti eksilmemiştir. Daha çok arttığı bile söylenebilir: Sonuç olarak bunun çoğunlukla rekabetin artmasından kaynaklandığı söylenir; ama ben bunun nedenini kapitalistlerin güvenli ticari kazanç getiren sıradan işlerle elde ettikleri düşük kar ve faizlerden duydukları hoşnutsuzluk olduğunu söylemeyi tercih ediyorum” (Kindleberger, 2004) demiştir.

Krizin algılanışındaki bu farklılıklar, kriz konusunda herkesin üzerinde anlaştığı net bir tanım yapılamamasına da neden olmaktadır. Bu durum belki de ekonomik olarak krizlerin özelliklerinin her geçen gün değişmesinden ve artmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü krizler önceden bilinmeyen ve öngörülemeyen bir anda ortaya çıkmakta, beraberinde tehdit ve fırsatları getirmekte, kısa ve uzun süreli olabilmekte ayrıca yayılma etkisi taşımaktadırlar.

Ekonomik krizlerin sahip olduğu özellikler artık meydana geldikleri toplumu etkilemesinin dışında bazen bir bölgeyi bazen de dünyayı etkilemesine neden olmaktadır. Duruma göre etki alanları ise, kısa süreli olmanın ötesine geçerek orta ve uzun vadeye dönüşmektedir. Örneğin; Ağustos 2007’de ABD Mortgage piyasalarındaki gelişmelerle başlayan, 2008 yılı Eylül ayında ABD’de Lehman Brothers’ın iflası ve özel şirketlerden gelen zarar haberleri dünya’da önce finans piyasalarını, sonrasında da reel ekonomileri etkisi altına almıştır (MALİYE BAKANLIĞI, 2010) . Krizin etkileri ise 2010 yılı itibariyle halen devam etmektedir.

Krizler sadece ekonomik alanda değil, yaşam alanımızın her yerinde sosyal, kültürel, politik vb. alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Krizlerin ekonomik etkileri (Olgun, 2001): gelir etkisi, gelir dağılımı etkisi, servet etkisi, servetlerin yeniden dağılımı ve gelir transferi şeklinde sıralamak mümkündür.

Krizlerin bu etkileri ise sektörler göre de farklılaşabilmekte, bazı sektörler krizin türüne ve etkisine göre krizden daha fazla etkilenirken, bazı sektörler ise daha az etkilenmektedirler. Tarım sektörü bu anlamda diğer sektörler göre daha şanslı gibi gözükmektedir. Çünkü tarımsal ürünler zorunlu ihtiyaç maddeleri olup, aile işgücüne dayalı olarak üretilmekte ayrıca diğer sektörler daha az bağımlı küçük aile işletmeciliği niteliği taşımaktadırlar. Tabiki tarım sektörünün bu özellikleri tarımı diğer sektörler göre daha avantajlı konuma sokmaktadır (Şengül 2010). OECD raporunda da küresel mali krizin ve ekonominin bütün sektörlerinde yaşanan gerilemenin önemli etkisine rağmen son dönemlerde gelirin yüksek olması ve gıda talebinin buna oranla esnek olmaması sonucunda tarımın durumunun nisbeten daha iyi olmasının beklendiği vurgusu yapılmıştır (FAO, 2009). Ancak bu tarım sektörünün krizlerden veya içinde bulunduğumuz 2008-2010 krizinden etkilenmediği anlamına gelmemektedir. Çünkü tarım sektöründe (Şengül 2010);

- Tarımsal ürünlerde, dış pazarlara yönelik yaşanacak talep daralması,

- Tarım ürünleri hammadde olarak kullanan sektörlerin krizi bahane ederek fırsata dönüştürmeleri,
- Tarım sektörünün, diğer sektörlerden aldıkları; gübre, ilaç, akaryakıt, alet makine gibi girdi fiyatlarındaki artış,
- Özel sektörün verdiği kredilerin maliyetlerindeki değişim ile bu kredilerin geri ödenmesinde yaşanacak sıkıntılar,

Aktaş ve arkadaşları 2008 küresel mali krizlerle vergi ve destekleme politikaları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Yüksek vergi politikasının devam etmesi durumunda, yaşanan krizden önemli düzeyde etkilenen sektörlerden birinin de tarım sektörünün olacağı ve bunun sonucunda, Türkiye'deki tarımsal ithalatın daha fazla artacağı öngörülmüştür.

Dünya genelinde yakın tarihte yaşanan gıda krizinin ardından gelen küresel ekonomik kriz, ekonomilerde durgunluk, talep yetersizliği, girdi maliyetlerindeki artış, işsizlik gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Tüm bu koşullar altında özellikle son 25 yıldan beri tarım ve hayvancılık sektöründe yaşanan sürekli kriz ve bu duruma eklenen küresel ekonomik krizin tarım sektörünü etkilemesi kaçınılmaz gözükmektedir. Çünkü tarım sektöründe halen yapısal problemler devam etmektedir (Sakarya, 2009). Oysa 2001 krizinden sonra Yapısal Değişim Programları çerçevesinde uluslararası kurumlar tarafından geliştirilmiş ve hükümetler tarafından da kabul edilip uygulanmış Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) bütçeden yapılan desteklerde ciddi düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. TRUP tarım sektörünün makro sorunlarını ortadan kaldırmak üzere planlanmış, ancak bunu yaparken diğer mikro yapıların dönüştürülebilmesini başaramamıştır (Çakmak ve ark, 2009).

Çünkü tarım sektörü Türkiye'de uzun süredir ekonominin temel unsuru iken, son yıllarda önceliğin sanayi sektörüne kayması sonucu görece önemini kısmen yitirmiştir. Bununla birlikte, ulusal gelirimizin %15'i ve istihdamın %45'i tarım sektöründen oluşmaktadır. Tarım sektörünün önemi ekonomik olduğu kadar sosyal sektör olmasından da kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tarım sektörü temel ihtiyaç maddelerinin üretildiği bir sektör olmasının yanı sıra, diğer sektörlerle hammadde temini, tüketim harcamaları ve ihracattaki payı sektörün sosyo-ekonomik önemini daha fazla arttırmaktadır (DPT, 2000).

Tarım sektörünün sosyo-ekonomik boyutu bu sektöre yönelik devlet müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle yaşanan kriz ortamları bu sektörde gerek üretici, gerekse tüketici boyutunun dikkate alınmasını gerektirmektedir. Çünkü üreticilere adil bir yaşam düzeyinin sağlanması, tüketicilere ise daha ucuz ürün tüketmelerinin yolunun açılması bu sektöre yönelik yapılacak düzenlemeleri kaçınılmaz kılmaktadır.

Ancak Türkiye'de de değişik hükümetler, çeşitli programlar, farklı destekler, projeler, iyi niyetli reformlar, değişik söylemler, tarım sektöründe düşük büyüme hızını değiştirememiştir. Türkiye'de 1968-2006 yılları arasındaki yıllık ortalama tarımsal üretim artışı ancak %1,3 olmuştur (TÜSİAD, 2008).

Araştırmanın amacı, 1980 yılından itibaren yaşanan ekonomik krizler ile uygulanan tarım politikaları arasındaki ilişkinin analizidir. Bu çerçevede 1980 sonrasında ortaya çıkan ekonomik krizler karşısında yeni tarım politikalarının oluşumuna katkı sağlayabilmektedir.

Özellikle bu çalışma yaşanacak küresel mali krizlerin sektörel etkilerinin bilinmesi bağlamında önem arz etmektedir. Bu çalışma kriz süreçlerinde oluşacak sorunlara karşı, tarım politikası oluşturmayı hedeflemektedir.

2. MATERYAL VE METOT

Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler ve bu krizlerin sıklığı beraberinde her açıdan bu krizlerin etkilerinin incelenmesi ve irdelenmesini bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle ekonomik krizlerin Türkiye tarım

sektörüne etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ardından VAR model çerçevesinde ekonometrik çalışma ile de bu ilişki ortaya konulmuş ve gelecekte yaşanma olasılığı olan ekonomik krizlere karşı tarım politikaları yoluyla neler yapılabileceği sorusuna cevap aranmıştır.

Sims (1980) tarafından geliştirilen ve Granger nedensellik testi modelini temel alan VAR modeli, seçilen değişkenlerin birbiriyle olan ilişkisini analiz etmeyi sağlar. VAR modelinde her değişken hem kendi hem de diğer değişkenlerin geçmiş değerlerinin bir fonksiyonu olarak yazılır. VAR analizindeki önemli karar aşamalarının başında, modele girecek değişkenlerin gecikme uzunluğunun belirlenmesinin geldiği söylenebilir. Seçilecek gecikme uzunluğunun, değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri yakalayacak uzunlukta olması gerekir. Genelde kısa gecikme uzunluklarıyla yapılan kestirimlerin başarısının uzun gecikme uzunluklarıyla yapılanlara göre çok daha fazla olduğu görülmüştür.

VAR modeli seçilen bütün ekonomik büyüklükleri bir bütün olarak ele almaktadır. Başka bir deyişle, söz konusu model yardımıyla yapılan ekonometrik çalışmalarda değişkenler ya da büyüklükler eş anlı olarak incelenmektedir. Pagan (1987) VAR modelini dört aşamada özetlemektedir. Buna göre, öncelikle veriler VAR modeline uygun bir forma dönüştürülür yani durağanlaştırılır. Bunun nedeni, zaman serisi analizleri için geliştirilmiş olan olasılık teorilerinin sadece durağan zaman serileri için geçerli olmasıdır. Çünkü durağan olmayan zaman serileri için t, F, χ^2 testlerine dayalı geleneksel hipotez testi prosedürleri kuşku hale gelmektedir (Gujarati, 1995).

Bu çalışmada, yaşanan mali krizlerin tarımsal ihracat ve ithalat miktar indekslerine, reel tarımsal gayri safi üretim değerine, tarım ürünleri nispi fiyatları ve döviz kuruna etkileri VAR analizi ile araştırılmıştır. VAR analizi ile değişkenler arasındaki etkileşim ve nedenselliğin yönü ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. VAR analizine geçmeden önce serilerin durağan olup olmadıkları Dickey-Fuller Birim Kök Testi aracılığıyla araştırılmış ve ardından birinci farkları alınarak durağan olmayan seriler, durağan hale getirilmiştir.

Modelde kullanılan değişkenlerin seçiminde, literatürde yer alan teorik ve ampirik çalışmalardan hareket edilmiştir. Seçilen değişkenlerden, Türkiye'nin tarımsal ihracat ve ithalat miktar indeksleri FAO'dan alınmıştır. Reel tarımsal gayri safi üretim değeri, tarım ürünleri nispi fiyatları ve döviz kuru değişkenleri ise TÜİK'ten alınmıştır. Veri seti 1980-2009 dönemini kapsamaktadır.

3.VAR MODEL SONUÇLARI

Birçok makro ekonomik zaman serisi birim kök içermektedir. Bu yüzden VAR analizi yapabilmek için verilerin durağan olması gerekmektedir. Bir zaman serisinin durağanlığının incelenmesinde birim kök testleri kullanılabilir. Çünkü durağan olmayan değişkenlerin varlığı birçok standart hipotez testini geçersiz kılar. Bu çalışmada yer alan serilerin durağanlığını test etmek için Augmented Dickey-Fuller birim kök testi(ADF) kullanılmıştır. Test sonuçları Tablo 1'de özetlenmiştir Buna göre, tüm serilerimizin bazıları düzey olarak durağan iken bazılarının ancak birinci derece farkları durağandır Değişkenlerden tarımsal gayri safi yurt içi hasıla (LNTGDP), tarımsal ihracat (EX), tarımsal ithalat (IMP) düzey olarak durağan iken reel kur (LNKUR) ve tarımsal nispi fiyatların (LNPN) ancak birinci derece farklarının durağan olduğu istatistikî olarak ortaya konulmuştur.

Tablo 1: Durağanlık İçin Test Sonuçları

Değişkenler	ADF (Düzey Olarak)	ADF (Birinci Derece Fark Değerleri)	P (Probability) Değerleri
LNTGDP	-7,25		0,000
EX	-4,14		0,015
IMP	-4,40		0,008
LNKUR	-2,53	-6,83	0,000
LNPN	-2,39	-6,36	0,000

Tablo 2’de VAR modelinde kullanılacak uygun gecikme uzunluğu bilgi kriterlerine dayanarak bir olarak tahmin edilmiştir. Tablo 2, LR, FPE, AIC, SC ve H-Q bilgi kriterlerinin en düşük değerine denk gelen uygun gecikme uzunluğunun 1 (bir) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yüzden oluşturulacak VAR modelinde gecikme uzunluğu bir ve iki olarak alınmıştır.

Tablo 2: Tarımda Makro Ekonomik Değişkenlerin Oluşturduğu VAR Modeli Gecikme Uzunluğu Seçim Kriterleri

İçsel Değişkenler: TGDP EX IMP D(LNKUR) (PN)				Dışsal Değişkenler: C DUM		
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-103.8449	NA	0.003167	8.432957	8.912896	8.575668
1	-50.51893	79.00147*	0.000412*	6.334735*	8.014524*	6.834225*
2	-30.11507	22.67095	0.000761	6.675191	9.554828	7.531458
* indicates lag order selected by the criterion						
LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)						
FPE: Final prediction error						
AIC: Akaike information criterion						
SC: Schwarz information criterion						
HQ: Hannan-Quinn information criterion						

Standart VAR tipi modellerde tüm değişkenler içsel olarak ele alınır ve model tahmini yapılır. VAR modeline krizin etkilerini görebilmek için dışsal bir kukla değişken eklenmiştir. Tablo 3’te VAR modelinin tahmin sonuçları verilmiştir. Kriz kukla değişkeni ile tarımsal gayri safı yurt içi hasıla hariç diğer tarımsal makro ekonomik değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir.

Tablo 3. VAR Model Tahmini

	TGDP	EX	IMP	D(LNKUR)	D(PN)
TGDP(-1)	0.053766 (0.21959) [0.24484]	-66.08993 (116.453) [-0.56752]	208.9658 (143.133) [1.45994]	-0.063158 (0.12165) [-0.51919]	-0.001198 (0.39043) [-0.00307]
TGDP(-2)	0.400974 (0.24229) [1.65495]	-116.7754 (128.488) [-0.90884]	77.70830 (157.925) [0.49206]	0.030968 (0.13422) [0.23073]	0.200673 (0.43078) [0.46584]
EX(-1)	3.51E-05 (0.00053) [0.06651]	0.230244 (0.27974) [0.82307]	0.226213 (0.34383) [0.65792]	-0.000127 (0.00029) [-0.43321]	0.001319 (0.00094) [1.40650]
EX(-2)	0.000137 (0.00049) [0.27742]	0.027062 (0.26231) [0.10317]	0.186091 (0.32241) [0.57719]	-1.63E-05 (0.00027) [-0.05949]	-0.000338 (0.00088) [-0.38468]

IMP(-1)	0.000204 (0.00061) [0.33646]	-0.046683 (0.32217) [-0.14490]	0.749646 (0.39599) [1.89311]	-0.000201 (0.00034) [-0.59738]	0.001812 (0.00108) [1.67762]
IMP(-2)	0.000870 (0.00058) [1.48890]	0.128482 (0.30973) [0.41481]	-0.230291 (0.38070) [-0.60492]	-1.64E-05 (0.00032) [-0.05069]	-0.001780 (0.00104) [-1.71418]
D(LNKUR(-1))	-0.401129 (0.62793) [-0.63881]	-236.1945 (332.997) [-0.70930]	480.8968 (409.289) [1.17496]	0.233405 (0.34785) [0.67099]	2.296120 (1.11643) [2.05666]
D(LNKUR(-2))	0.112563 (0.62388) [0.18042]	-406.6380 (330.849) [-1.22907]	-276.2065 (406.649) [-0.67923]	0.198985 (0.34561) [0.57576]	-1.118671 (1.10923) [-1.00851]
D(PN(-1))	0.027073 (0.15476) [0.17494]	5.877213 (82.0699) [0.07161]	23.25180 (100.873) [0.23051]	0.081162 (0.08573) [0.94671]	-0.010436 (0.27515) [-0.03793]
D(PN(-2))	0.068737 (0.14566) [0.47191]	16.20974 (77.2438) [0.20985]	-40.98980 (94.9408) [-0.43174]	0.060589 (0.08069) [0.75090]	-0.137354 (0.25897) [-0.53038]
C	8.916961 (5.09351) [1.75065]	3106.970 (2701.14) [1.15024]	-4720.700 (3319.99) [-1.42190]	0.576584 (2.82162) [0.20434]	-3.426232 (9.05607) [-0.37834]
DUM	-0.017095 (0.01935) [-0.88335]	18.75740 (10.2630) [1.82767]	-27.23414 (12.6143) [-2.15899]	0.025622 (0.01072) [2.38990]	-0.083390 (0.03441) [-2.42352]
R-squared	0.921591	0.560179	0.869462	0.726463	0.558954
Adj. R-squared	0.864092	0.237644	0.773735	0.525869	0.235520
Sum sq. resids	0.020876	5871.056	8869.426	0.006406	0.065994
S.E. equation	0.037306	19.78393	24.31656	0.020666	0.066329
F-statistic	16.02777	1.736799	9.082680	3.621560	1.728185
Log likelihood	58.41577	-110.9677	-116.5375	74.36347	42.87813
Akaike AIC	-3.438205	9.108719	9.521294	-4.619516	-2.287269
Schwarz SC	-2.862277	9.684646	10.09722	-4.043589	-1.711341
Mean dependent	16.49407	106.4815	91.14815	0.037091	-0.003704
S.D. dependent	0.101195	22.65862	51.12030	0.030013	0.075862
Determinant resid covariance (dof adj.)	0.000121				
Determinant resid covariance	6.40E-06				
Log likelihood	-30.11507				
Akaike information criterion	6.675191				
Schwarz criterion	9.554828				

4.SONUÇ

Türkiye’de 1980’den günümüze kadar yaşanan krizlerin makro ekonomik etkileri üzerine pek çok çalışma mevcut iken, sektörel etkileri üzerine yeterince çalışma bulunmamaktadır.

Tahmin edilen VAR modeli Türkiye’deki krizlerle tarımsal ihracat ve ithalat miktar indeksleri, tarımsal nispi fiyatlar ve reel döviz kuru arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönünde bulgulara işaret etmektedir. edilmiştir. Bununla birlikte kriz yılları ile tarımsal gayri safi yurt içi hasıla arasındaki etkileşimin çok zayıf olduğu veya anlamlı olmadığı görülmüştür. 1980 sonrası kriz yılları ile reel döviz kuru ve ihracat arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu tarımsal ithalat ve nispi fiyatlar arasında ise ters yönlü bir ilişki olduğu yönünde bulgulara rastlanmıştır

1980 sonrası yaşanan krizlerde tarım ürünlerinin fiyatlarının düştüğü bununla birlikte, yaşanan devüasyonlar sonucu tarımsal ihracatın arttığı ve tarımsal ithalatın azaldığı görülmektedir. Tarımdaki yapısal özellik gereği, makro ekonomik değişkenlerin daha çok kısa dönem etkileri olduğu modelde görülmektedir.

Mevcut literatüre göre, yaşanan kriz süreçlerinde tarım sektörünün diğer sektörlerden daha az etkilendiği ve hatta diğer sektörlerle kaynak aktarımında bulunduğu söylenebilir. Türkiye’nin yaşanan krizlerden daha az etkilenmesi için güçlü bir tarım sektörüne sahip olması gerekmektedir. Fakat yapılan analizde, 1980 sonrası yaşanan krizlere karşı Türkiye’de tarım sektörünün de giderek daha kırılgan hale geldiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C., C., Şen, H., 2001. “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı II, Sayı 42, Yıl 7, Ankara, (Kasım-Aralık 2001), s. 1225.
- Aktaş, E., İpek, S., Işık, S., 2010. Türkiye’de Tarım Sektöründe Kullanılan Mazota Yönelik Vergi ve Destekler.Tarım Ekonomisi Dergisi 2010 Yılı (Baskıda), 1-6. İzmir.
- Charles P. Kindleberger, 2004. Cinnet, Panik ve Çöküş Mali Krizler Tarihi, Neşenur Domaniç (Çev.), İstanbul: Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş., s. 55.
- Çakmak, H., E., Dudu, H., Öcal, N., 2008. “Türk Tarım Sektöründe Etkinlik: Yöntem ve Hanehalkı Düzeyinde Nicel Analiz”, TEPAV, Ankara, s. 7.
- DPT,2000. Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komiyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT:2516-ÖİK:534, Ankara, s. 2.
- FAO, 2009. Agricultural Outlook 2009-2018, OECD Multilingual Summaries, 2009, s.2.
- FAO, 2010. <http://www.fao.org>. (Erişim Tarihi: 12.07.2010)

- Gujarati, D.N., 1995. Basic Econometrics, Third Edition, McGraw-Hill Inc., Singapore.
- Maliye Bakanlığı, 2010 Bütçe Gerekçesi, Ankara, Ekim 2009, s. 3.
- Olgun, H.,2001. “Kasım, Şubat Krizleri ve Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Yıl 7, Ankara, (Eylül-Ekim 2001), s. 628.
- Önder, İ., 2001. “Ekonomik Kriz”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Yıl 7, Ankara, (Eylül-Ekim 2001), s. 45.
- Özgüven, A., 2001. “İktisadi Krizler”, Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Yıl 7, Ankara, (Eylül-Ekim 2001), s. 56.
- Pagan, A.R., 1987. “Three Econometric Metodologies: A Critical Appraisal”, *Journal of Economic Survey*, Vol.1.
- Sakarya, E., 2009. “Küresel Kriz ve Hayvancılık”, Aktüel, Cilt: 80, Sayı: 1, Yıl: 2009, s.6. ss.5-9.
- Sever, Erşan, Demir, Murat.,2007. “Türkiye’de Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişkilerin VAR Analizi ile İncelenmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(1) Nisan.
- Sims, C.A., 1980. “Macroeconomics and Reality”, *Econometrica* 48, No.1: 1-48.
- Şengül, H., 2010. Küresel Ekonomik Kriz ve Tarım Sektörüne Olası Etkileri, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=10430&tipi=3&sube=2 (Erişim Tarihi: 02.07.2010)
- TUİK, 2010. Türkiye İstatistik Kurumu. <http://www.tuik.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 01.06.2010)
- TÜSİAD, 2001. Türkiye’de Tarım ve Gıda: Gelişmeler, Politikalar ve Öneriler, TÜSİAD Yayın No: T/2008-05/459,s. 12.